

Kendinden Tiksınme Ölçeğinin Psikometrik Niteliklerinin Test Edilmesi

Testing Psychometric Properties of The Self-Disgust Scale

Ebru TAYSI

Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ebrutaysi@sdu.edu.tr
ORCID Numarası|ORCID Number: 0000-0002-7073-2309

Fatih ORÇAN

Dr.Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü fatihorcan.trabzon@hotmail.com
ORCID Numarası|ORCID Number: 0000-0003-1727-0456

Öz

Kendinden tiksınme, kendi kendine yöneltilen ve işlevsel olmayan bir bilişsel-duygusal şemadır. Kendine yönelik tiksınmeyi ölçmek için Kendinden Tiksınme Ölçeği (KTÖ) geliştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türk kültüründe KTÖ'nün psikometrik niteliklerine ilişkin görgül kanıt üretmektir. Ölçeğin yapı geçerliği analizleri için iki örneklem grubundan yararlanılmıştır. İlk grupta, 17-29 yaş aralığında 261 kişi (183 kadın, 73 erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 5 kişi) bulunmaktadır. Bu grubun verilerine Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. İkinci grup, 17-31 yaş aralığında 284 kişiden (202 kadın, 77 erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 5 kişi) oluşmaktadır. Bu grubun veri setine Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA sonuçları, tek faktörlü yapı için kabul edilebilir uyum iyiliği endekslerini göstermiştir. KTÖ'nün iç tutarlılık bağlamında güvenilirlik kanıtı elde etmek amacıyla Cronbach alfa uygulanmış ve iç tutarlılık katsayısının .78; kararlılık bağlamında güvenilirlik kanıtı elde etmek amacıyla test tekrar test yöntemi uygulanmış ve kararlılık katsayısının .72 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma, KTÖ'nün Türkiye'de yetişkinler üzerinde kabul edilebilir düzeyde psikometrik niteliklere sahip olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelime: *kendinden tiksınme, geçerlik, güvenilirlik*

Abstract

Self-disgust is a self-directed and dysfunctional cognitive-emotional schema. The Self-Disgust Scale (SDS) was developed to measure self-directed disgust. The aim of this study is to obtain empirical evidence regarding the psychometric properties of the SDS in Turkish culture. Two sample groups were used for the construct validity analysis of the scale. There were 261 people (183 women, 73 men and 5 people who did not specify their gender) between the ages of 17-29 in the first sample group. Exploratory Factor Analysis (EFA) was performed on this group data. The second sample consists of 284 people (202 women, 77 men and 5 people who do not specify their gender) between the ages of 17-31. Confirmatory Factor Analysis (CFA) was performed on this group data. CFA results showed acceptable goodness of fit indices for the one factor structure. The Cronbach's alfa for the SDS was used to quantify reliability in the context of internal consistency and internal consistency coefficient was calculated as .78 and in order to estimate scale stability, test-retest reliability was used and the stability coefficient found .72. Analysis demonstrated that Turkish version of the SDS has acceptable psychometric properties.

Key Words: *self-disgust, validity, reliability*

Giriş

Tiksinme, kir veya dışkı gibi dış bir uyarıcıya karşı genellikle farklı yüz ifadeleri ve belirli kaçınma davranışları yaratan temel bir duygu olarak tanımlanır¹. Evrimsel süreçte hastalıktan kaçınmayı motive eden ve hayatta kalma olasılığını arttıran uyum sağlayıcı bir sistemdir². Bununla birlikte, insanoğlunun ultra sosyalleşme sürecinde tiksinden rolü genişleyerek antisosyal davranışları cezalandırma ve sosyal kuralları çiğneyenlerden uzak durma davranışlarını motive etmiştir³. Tiksinme hassasiyeti geniş bir ranj içinde kişiden kişiye değişebilir⁴ ve bu süreklilikte uçlarda yer alan kişilerin davranış problemleri gösterecekleri söylenebilir. Normal dışı tiksinden hassasiyetinin psikopatolojiyle ilişkisi olduğu (obsessif kompulsif bozukluk⁵, depresyon⁶, yeme bozuklukları⁷) gösterilmiştir. Ancak tiksinden eğiliminin psikopatoloji gösteren kişilerde özellikle depresyonda önemli bir rolünün olmadığı⁸ “kendinden tiksindenmenin” depresyonu daha iyi yordayacağı belirtilmiştir. Kendinden tiksinden birçok kişi tarafından yoğun olarak hissedilen ve kişinin kendilik değerlendirmesine ve zihinsel sağlığına olumsuz etkisi olan bir duygudur⁹. Kendi kendine yöneltilen ve işlevsel olmayan “kendinden tiksinden” kavramı psikoloji çalışmalarında incelenen yeni bir konu olmakla birlikte, kavramsal açıklaması hakkındaki belirsizlik son yıllarda daha tutarlı bir tanıma dönüştürülmüştür¹⁰. Powell, Simpson ve Overton¹¹ kendine yönelik tiksindenmenin belirgin bir duygu şemasını temsil ettiğini belirtmişlerdir. Kendinden tiksinden, genel bir tiksinden şemasında bulunan duygusal bir şema olarak tanımlanır ve Izard’ın¹² “duygusal şema” tanımından alınmıştır. Bu tanıma göre kendinden tiksinden, bireyin benlik kavramı için önemli olarak değerlendirilen, istikrarlı olduğu düşünülen ve kolayca değiştirilemeyen, benliğin belirli yönleri tarafından tetiklenen uyumsuz bir tiksinden tepkisidir¹³. Duygusal şema, tiksindmeye dayanan duygular ile benlikle ilgili bilişsel bileşenlerin dinamik etkileşimini içerir. Yani, kendinden tiksindenmenin duygusal şeması, bireyin erken yaşlarından itibaren öğrenilmiş ilişkilerden oluşur (tiksinmeye dayalı eleştiri ve istismar) ve kendine yönelik algı, duygu, değerlendirme ve üst düzey bilişler arasında karşılıklı etkileşimleri içerir. Duygu ve biliş ilişkisi, ruminasyon veya çevreden gelen tiksinden-merkezli geribildirimlerle daha kapsayıcı bir çerçeveye dönüşür ve bireyin kendine bakışını ve ileride kendine yönelik algısını, dikkatini, belleğini bu şemayla tutarlı olacak şekilde yönlendirebilir¹⁴. Kendinden tiksinden, benliğe yönelik bilişsel-duygusal bir tepki olarak oldukça özgün bir örüntü olup diğer bazı psikolojik kavramlardan farklılık göstermektedir¹⁵.

Kendinden tiksinden ile en ilişkili olan olumsuz duygular utanç, suçluluk ve kendinden-nefettir (self-hatred)¹⁶. Suçluluk, kişinin gerçekleştirdiği belirli bir davranışla ilgili bir duygu iken utanç kişinin davranışından çok olumsuz bir benlik algısıyla ilişkilidir¹⁷. Ancak benliğe dayalı bu duygulardan, bilişsel değerlendirme, öznel ve fizyolojik deneyimler ve ilişkili davranışlar açısından farklıdır. Örneğin, “aptalca bir şey yaptım” bilişsel değerlendirmesi utanca neden olabilirken, kendinden tiksindmeye neden olmayabilir¹⁸. Kendinden tiksindenmenin bilişsel değerlendirmesi, kişinin daha önce kirliliği bir nesneyle teması nedeniyle kendini kirlenmiş hissettiği durumun genelleştirilmiş çağrışımsal bir sürecidir. Bu

¹ Ekman 1992; Overton, Markland, Taggart, Bagshaw ve Simpson 2008.

² Curtis, Aunger ve Rabie 2004.

³ Curtis 2011.

⁴ Olatunji ve Broman-Fulks 2007.

⁵ Bhikram, Abi-Jaoude ve Sandor 2017.

⁶ Surguladze vd. 2010.

⁷ Anderson vd. 2018.

⁸ Mataix-Cols vd. 2008; Power ve Tarsia 2007.

⁹ Davey 2011.

¹⁰ Overton 2008.

¹¹ Powell, Simpson ve Overton 2015.

¹² Izard 2007.

¹³ Overton vd. 2008.

¹⁴ Clarke, Simpson ve Varese 2018.

¹⁵ Overton vd. 2008.

¹⁶ Power ve Dalgleish 2008.

¹⁷ Gilbert 2000.

¹⁸ Powell vd. 2015.

nedenle diğer olumsuz benlik duygularından farklı olarak tikslenme tepkilerine fiziksel bir tikslenme ve bulantı gibi fizyolojik deneyimler eşlik eder¹⁹. Kendinden-nefretten farklı olarak, kendinden tikslenmede sosyal kaçınma görülmektedir²⁰. Bununla birlikte, kendinden tikslenmede farklı olarak kirlilik-yönelimli davranışlar görülür, tiksnilen benliği silmek veya ortadan kaldırmak gibi²¹.

Kuramsal olarak incelendiğinde kendinden tikslenme diğer kavramlardan farklı bir bilişsel-duygusal şemayı temsil etmektedir. Bu nedenle kendinden tikslenmenin ölçülmesi zihinsel sağlıkla ilişkisinin anlaşılması açısından önemli görülmektedir. Powell vd.²² kendinden tikslenmenin zihinsel sağlık problemlerinin nedeni veya sonucu olabileceği veya zihinsel sağlıkla bir ilişkisinin olmayabileceği veya zihinsel sağlık üstünde etkisi olan diğer kavramlarla ilişkili olabileceğini tartışmışlardır. Bir çok çalışma kendinden tikslenme ve zihinsel sağlık arasındaki ilişki hakkında önemli bilgiler sunmaktadır²³. Türkiye’de tikslenme konusunda yapılan çalışmaların²⁴ sayıca çok az olduğu görülürken, kendinden-tikslenme ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Kendinden tikslenmenin ölçümü için ülkemizde Öz Tikslenme Ölçeği Revize Formu Türk kültürüne uyarlanmıştır²⁵. Bu form, Powell vd.²⁶ tarafından orijinal ölçeğin revize edilmesi sonucu oluşturulmuştur. Bu çalışmanın amacı, literatürde en sık kullanılan ölçek olan ve Overton vd. tarafından geliştirilen Kendinden Tikslenme Ölçeği’nin Türk kültüründe psikometrik niteliklerini test etmektir²⁷.

Yöntem

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın örneklemini Isparta ilinde bulunan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada kendinden tikslenme, ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) için kullanılan ilk veri setini Isparta ilinde bulunan üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmaya 183 (%70) kadın, 73 (%28) erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 5 kişi olmak üzere toplam 261 kişi katılmıştır. Tüm grubun yaş ortalaması 20.2 (S=1.8) ve yaş aralığı 17-29’dur. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için kullanılan toplam 284 katılımcıdan oluşan ikinci veri seti ise 202 (%71) kadın, 77 (%27) erkek ve cinsiyetini belirtmeyen 5 kişiden oluşmuştur. Bu örneklemin yaş aralığı 17 ile 31 arasında değişmekle birlikte ortalama yaş 20.5’dir (S=2.2).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Kendinden-Tikslenme Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca katılımcılardan, yaş, cinsiyet gibi demografik özelliklerini belirtmeleri istenmiştir.

Kendinden-Tikslenme Ölçeği (KTÖ) (Self-Disgust Scale²⁸). Kendinden tikslenmenin ölçümü incelendiğinde kendinden tikslenmeyi değerlendirecek psikometrik ölçme araçları ancak son yıllarda geliştirilmiştir²⁹. Literatürde birden fazla madde içeren iki farklı kendinden tikslenme ölçeği bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Kendinden-Tikslenme Ölçeğidir (KTÖ)³⁰. Bu ölçme aracı iki alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan “tikindirici benlik” (disgusting self) (örn., *kendimi itici buluyorum*), tikslenmenin kişinin görünüşünün ve kişiliğinin istikrarlı ve bağlamdan bağımsız yönlerini içerirken, “tikindirici davranış” (disgusting ways) (örn., *davranışlarımdan dolayı kendimi küçümserim*)

¹⁹ Powell vd. 2015; Robins ve Schriber 2009.

²⁰ Gilbert, Durrant ve McEwan 2006.

²¹ Powell, Overton ve Simpson 2014.

²² Powell vd. 2015.

²³ Azlan, Overton, Simpson ve Powell 2017; Smith, Steil, Weitzman, Trueba ve Meuret 2015.

²⁴ örn. Akça 2018.

²⁵ Bahtiyar ve Yıldırım 2019.

²⁶ Powell vd. 2015.

²⁷ Overton vd. 2008.

²⁸ Overton vd. 2008.

²⁹ Overton vd. 2008.

³⁰ Overton vd. 2008.

alt ölçeğinde, tiksinden kişinin davranışlarına yöneltilmesini içerir. KTÖ, kendine yönelik tiksindenmeyi ve tepkiselliği ölçmektedir. 18 maddeden oluşmaktadır ve 6 madde doldurma maddedir (örn., *Başkalarıyla birlikte olmaktan hoşlanırım*) ve kalan 12 madde bireyin benliğine yönelik tiksindenme ile davranışlarına yönelik tiksindenmeyi içerir. Ölçekteki her madde 1'den (Hiç Katılmıyorum) 7'ye (Kesinlikle Katılıyorum) giden 7 dereceli Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekte 9 maddenin ters puanlamasıyla toplam puan elde edilir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar daha yüksek düzeydeki kendinden tiksindenmeyi belirtir. Kendinden tiksindenme toplam puanla elde edilir. Bununla birlikte "tiksendirici benlik" (ya da fiziksel kendinden tiksindenme) ve "tiksendirici davranış" (ya da davranışsal kendinden tiksindenme) ayrı ayrı olarak da hesaplanabilmektedir.

Orijinal ölçeğin klinik olmayan örneklem gruplarında iç tutarlılık katsayıları .88 ile .94 arasında değişmektedir³¹ ve test-tekrar test güvenilirliği oldukça yüksektir, .94³².

İşlem

Orijinal ölçeğin yazarlarından ölçeğin Türk kültüründe geçerlik ve güvenilirlik çalışması için gerekli izinler alınmıştır. Uygulamada sırasıyla Demografik Bilgi Formu ve KTÖ bir arada verilmiştir. Katılımcılara uygulama öncesi çalışma hakkında açıklamada bulunulmuştur. Öğrenci katılımcılar ölçekleri sınıf ortamında doldurmuşlardır. Tüm çalışma gönüllülük esasına uygun olarak yapılmıştır. Bu çalışmada, ölçeğin Türkçe'ye çevirisinde, ilk olarak ölçek psikoloji alanında uzman ve İngilizce diline hakim üç değerlendirici tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. KTÖ'nin Türkçe'ye çevrilmesi sonrası Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan çalışma için etik izin alınmıştır. Daha sonra, İngilizce diline hakim farklı üç değerlendirici tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. Özgün maddeyi en iyi yansıttığı düşünülen çeviriler seçilerek ölçeğin Türkçe formu oluşturulmuştur.

Bulgular

Geçerlik Analizleri

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için AFA ve DFA için farklı oturumlarda iki farklı veri seti elde edilmiştir. Toplamda 261 kişiden oluşan ilk veri seti AFA için kullanılırken 284 kişinin katılımıyla oluşan ikinci veri seti DFA için kullanılmıştır. Faktör yapısını belirlemek için ilk olarak SPSS 19 programı kullanılarak AFA yapılmıştır. Toplam 12 maddeden oluşan KTÖ normal dağılım varsayımı olmamasından dolayı³³ Temel Eksen Faktörleme (Principal Axes Factoring, PAF) metodu kullanılarak analiz edilmiştir. Özdeğerin birden büyük olması kuralı kullanılarak muhtemel faktör sayısı belirlenirken KMO ve Bartlett testi kullanılarak veri setinin AFA yapmaya uygunluğu test edilmiştir. Test sonucunda 0.2'dan küçük olan faktör yükleri göz ardı edilmiştir³⁴. AFA sonucunda oluşan modeli doğrulamak için ikinci bir veri seti kullanılarak DFA yapılmıştır. Mplus 5.1'de yapılan DFA sonuçlarının model veri uyumu Ki-Kare (Chi-Square) değeri, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Standardize Kök Ortalama Kare Artık (Standardized Root Mean Square, SRMR) ve Kök Ortalama Kare Yaklaşım Hatası (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) indeksleriyle incelenmiştir. Model veri uyumu Hu ve Bentler'in³⁵ önerilerine göre değerlendirilmiştir. Buna göre iyi bir model veri uyumu için CFI değerinin .90'dan büyük, RMSEA ve SRMR değerlerinin de sırasıyla .06 ve .08'den küçük olması beklenmektedir³⁶. DFA modelinde Dirençli Maksimum Olabilirlik (Robust Maximum Likelihood) tahmin metodu kullanılmıştır. Yapı geçerliliğinin yanı sıra ölçekteki soruların kendi aralarındaki korelasyonunu (soruların kendi içindeki tutarlılığını) tespit etmek adına Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca, test-tekrar test yöntemi kullanılarak ölçeğin güvenilirliği hesaplanmıştır.

³¹ Overton vd. 2008; Powell, Simpson ve Overton 2013; Simpson, Hillman, Crawford ve Overton 2010.

³² Overton vd. 2008; Powell vd. 2013.

³³ Costello ve Osborne 2005.

³⁴ Baglin 2014; Costello ve Osborne 2005; Martin ve Newell 2004.

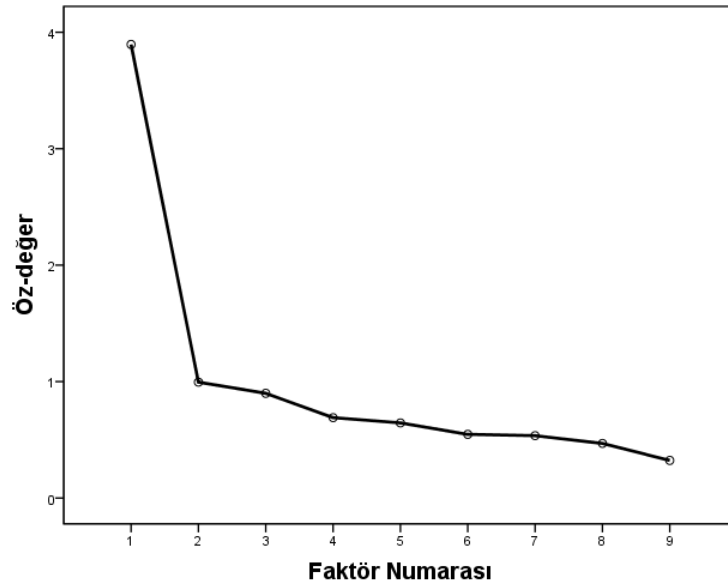
³⁵ Hu ve Bentler, 1999.

³⁶ Hu ve Bentler, 1999.

Ölçek uyarlama çalışmalarında ilk olarak AFA yapılmalıdır³⁷. Toplamda 12 maddeden oluşan orijinal KTÖ ilk veri seti kullanılarak AFA'ya tabi tutulmuştur. Analiz sonuçlarında, 10. madde hiçbir faktöre yüklenmemiştir. Bunun yanı sıra 15 ve 18'inci maddelerin aynı anda potansiyel olarak iki faktöre de yüklendiği görülmüştür. Analiz sonucunda bu üç maddenin ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. Geriye kalan dokuz maddeyle AFA tekrar edilmiştir. Sonuçlara göre, KMO değeri .859 iken, Bertlett testi verilerin AFA yapmaya uygun olduğunu göstermiştir ($\chi^2 = 647.78$, $p < .01$). Sonuçlara göre öz değeri birden büyük olan sadece bir faktör oluşmuştur. Şekil 1, öz-değerlere ilişkin yığılma grafiğini göstermektedir. AFA sonuçlarına göre bu faktör toplam varyansın yüzde 37'sini açıklamaktadır.

Şekil 1

Öz değerlerin Yığılma Grafiği

Sonuçlara göre, tek faktörlü oluşan bu yapıda faktör yükleri .40 ile .77 arasında değişmektedir. Tablo 1, AFA sonucunda oluşan maddelerin faktör yüklerini göstermektedir. Buna göre en yüksek yük orijinal ölçekteki dördüncü madde olan “*Olduğum kişi olmaktan nefret ediyorum*” ifadesinden oluşmuştur. Buna karşın en düşük yük ise altıncı madde olan “*Görünüşümü beğenirim*” ifadesinde oluşmuştur.

Tablo 1

AFA Sonucu Oluşan Faktör Yükleri

Orijinal Ölçekteki Madde Numarası	Madde	Faktör Yüğü
1	Kendimi itici buluyorum (Ters)	.61
2	Olduğum kişi olmaktan gurur duyuyorum	.63
3	Davranışlarımdan dolayı kendimi küçümserim (Ters)	.51
4	Olduğum kişi olmaktan nefret ediyorum (Ters)	.77
6	Görünüşümü beğenirim	.40
7	Genellikle, insanlar benden hoşlanmaz (Ters)	.49
9	Davrandığım şekilde davranmaktan memnunum	.65
12	Çoğunlukla itici bulduğum davranışlarda bulunurum (Ters)	.65
17	Kişilik özelliklerimden nefret ediyorum (Ters)	.66

³⁷Orçan, 2018.

AFA sonucunda elde edilen yapıyı doğrulamak için ikinci bir veri seti kullanılarak DFA yapılmıştır. Bu veri setinde kayıp veriler temizlenmiş ve kutu grafiği yardımıyla uç değerler kontrol edilerek analize tabi tutulmuştur. Dokuz maddenin oluşturduğu tek faktörlü yapı Mplus 5.1 kullanılarak test edilmiştir. Muhtemel normallik probleminden dolayı tahmin metodu olarak Dayanımlı Maksimum Olabilirlik (Robust Maximum Likelihood, MLR) kullanılmıştır. Sonuçlara göre Ki-kare değeri 42.48 (sd= 27, $p = .03$) olarak elde edilmiştir. Bunun yanı sıra destekleyici uyum indeksleri CFI = .952, RMSEA=.045 ve SRMR = .043 olarak bulunmuştur. Model değerlendirme sürecinden Mplus model modifikasyon indeksleri, biri madde 4 ve 7, diğeri madde 7 ve 12 olmak üzere iki hata korelasyonunun modele eklenmesini önermiştir. Böylece bu hata korelasyonlarının modele eklenmesiyle oluşan sonuçlara göre Ki-kare değeri 32.77 (sd= 25, $p > .05$), CFI = .976, RMSEA=.033 ve SRMR = .037 olarak elde edilmiştir. Sonuçlara göre tek faktörlü KTÖ iyi bir uyum göstermiştir. Bu modele ilişkin standardize edilmiş faktör yükleri Şekil 2 üzerinde verilmiştir. Şekil 2’de belirtilen tüm faktör yükleri .01 seviyesinde anlamlı olup standardize edilmiş faktör değerleri .39 ile .69 arasında yer almıştır. En yüksek yük “*Olduğum kişi olmaktan nefret ediyorum*” maddesiyle ilişkiliyken en düşük yük “*Olduğum kişi olmaktan gurur duyuyorum*” maddesiyle ilişkilidir.

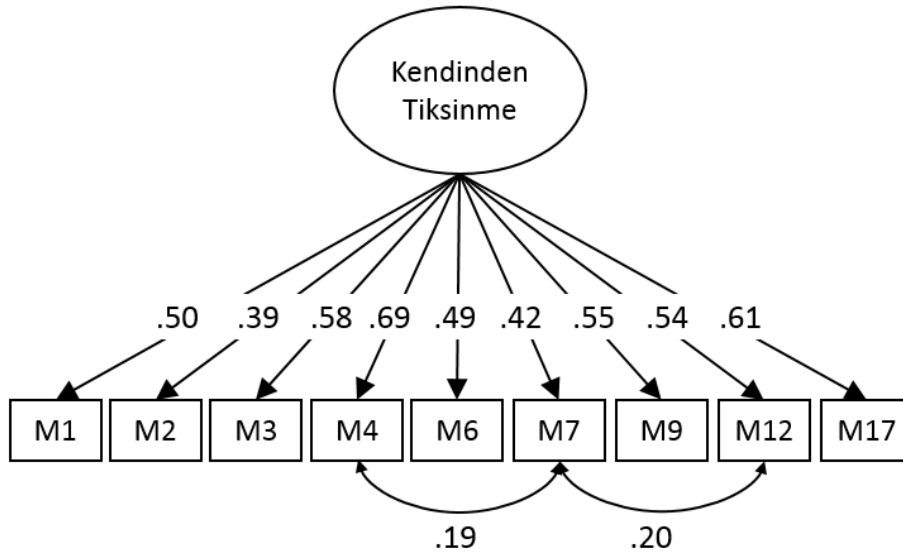
Güvenirlilik Analizleri

Tek bir boyuttan oluştuğu doğrulanan KTÖ’nün güvenilirliği, 284 kişiden oluşan ikinci veri seti kullanılarak, Cronbach alfa ve iki yarıya bölme yöntemleriyle hesaplanmıştır. İlk olarak, Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve .78 olarak elde edilmiştir. Bunun yanı sıra maddelerin herhangi birinin çıkartılması durumunda Cronbach alfa değerinin nasıl değişeceği de incelenmiştir. Maddelerin çıkartılmasının alfa katsayısını arttırmayacağı tespit edilmiştir. İkinci olarak, iki yarıya bölme yöntemiyle güvenilirlik analizi yapılmıştır. Yapılan analizlere göre iki yarı arasındaki korelasyon .61 olarak elde edilmiştir. Böylece Spearman-Brown eşitliğiyle iç tutarlılık katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır.

Bunun birlikte, yaş ortalaması 20.8 (S=1.3) olan 72 kişiden (56 kadın, % 78;16 erkek, % 22) oluşan ayrı bir örneklem grubuna test-tekrar test güvenirliliğinin hesaplanması için KTÖ bir hafta arayla iki defa uygulanmıştır. Bunun sonucunda, ölçeğin test-tekrar test güvenirliliği .72 olarak elde edilmiştir.

Şekil 2

DFA Sonucunda Oluşan Standardize Edilmiş Faktör Yükleri

Tartışma

Bu çalışmada kendinden tiksinimeyi değerlendirmek için Overton vd. tarafından geliştirilen KTÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmıştır³⁸. Bu amaçla uyarlanan formun *yapı geçerliliği* sırasıyla AFA ve DFA yardımıyla test edilmiştir. AFA sonuçlarına göre orijinal ölçekte olan üç maddenin Türkçe formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Böylece dokuz maddeden oluşan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçekten çıkarılan maddeler 10.madde "*Başkaları tarafından görünür olmak istemiyorum*", 15.madde "*Kendime aynada bakmak beni rahatsız eder*" ve 18.maddedir "*Davranışlarım insanları benden uzaklaştırır*". 10.madde, 15.madde ve 18.madde fiziksel görünüşle ve gözlenen davranışla ilgilidir. Bu maddelerin faktör yüklerinin düşük çıkmasının olası nedeni kendinden tiksinişmenin dış görünüşten veya davranıştan farklı olarak içsel bir yapı olarak yansıyor olması olabilir. Yani, ölçeğin genel benlik-kavramıyla ilişkili maddelerinin Türk kültüründe çalıştığı belirtilebilir. AFA sonucunda maddelerin faktör yükleri .40 ile .77 arasında değer almıştır. Aynı yapı farklı bir veri seti kullanılarak DFA'ya tabi tutulmuştur. DFA sonuçları, tek faktör ve dokuz maddeden oluşan bu yapıyı desteklemiştir. Ölçeğin standardize edilmiş faktör yüklerinin hepsi .01 düzeyinde anlamlıdır ve .39 ile .69 arasında değer almışlardır (bkz. Şekil 2).

4.madde ve 7.madde ile 7.madde ve 12.maddenin hata korelasyonları modele eklenmesiyle KTÖ iyi bir uyum göstermiştir. Orijinal ölçek için yapılan faktör analizinde 7. madde iki faktör altında da birbirine yakın faktör yükü göstermiştir. 4. madde orijinal ölçekte Faktör 1'de, 12. madde ise Faktör 2'de yer almıştır. 4. madde "*Olduğum kişi olmaktan nefret ediyorum*" ile 7. maddenin "*Genellikle, insanlar benden hoşlanmaz*" ilişkili olmasının nedeni kişinin kendisine yönelik kendi zihninde ve kendisiyle ilgili diğerlerinin zihninde benzer şemaların olduğunu düşünüyor olması olabilir. Bununla birlikte orijinal ölçekte Faktör 1'de yer alan diğer maddeler, kişinin dış görünüşü ile ilgili maddeler olup bu maddelerden farklı olan ancak aynı faktör altında yer alan 4.maddenin, kişinin dış görünüşü yerine durumlar karşısında değişmeyen bir özelliği ifade ettiği belirtilmektedir³⁹. 7.madde de kişinin kendisiyle ilgili başkalarının genel ve değişmeyen bir izlenimini ifade etmektedir. 12.madde "*Çoğunlukla itici bulduğum davranışlarda bulunurum*" ve 7.madde arasındaki ilişki ise insanların kendinden hoşlanmamasının nedeninin itici davranışlara sahip olmasından kaynaklandığını düşünmesi olabilir. Ayrıca maddelerin iç tutarlılık katsayıları da tek faktörlü yapıyı destekler niteliktedir. Orijinal ölçekten farklı olarak, bu çalışmada KTÖ'nün tek faktörlü yapısı desteklenmiştir.

Bununla birlikte, KTÖ'nün güvenilirlik analizi sonuçları da ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Cronbach alfa = .78 ve iki yarı güvenilirliği = .76). Ölçeğin bir hafta arayla alınan tekrar ölçümleri sonucu ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği (.72) desteklenmiştir. KTÖ'nün güvenilirlik sonuçlarının orijinal ölçeğin güvenilirlik sonuçlarına yakın olduğu görülmektedir. Bu bulgularla birlikte KTÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilebilir.

KTÖ'nün psikometrik niteliklerinin test edildiği bu çalışmada, orijinal ölçeğe benzer olan Öz Tiksinişme Ölçeği Revize Formu⁴⁰ ile KTÖ maddeleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonunda benzer olarak sadece iki madde olduğu diğer maddelerin iki ölçekte farklı olduğu görülmüştür.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Bunlardan ilki bu çalışmanın örneklem grubunun üniversite öğrencilerinden oluşmuş olmasıdır. Bu nedenle ölçeğin farklı yaş gruplarında uygulanması doğru sonuçlar vermeyebilir. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmaların farklı yaş gruplarını da ele alması uygun olacaktır. Özellikle çocuk ve ergenlerle yapılacak çalışmalar kendinden tiksinişmenin gelişimi ile ilgili bilgiler sunabilir. Ayrıca çalışmanın bir pilot çalışma içermiyor olması da bu çalışmanın diğer bir sınırlı yönüdür. Bununla birlikte, ileride yapılacak çalışmaların bu çalışmadan farklı olarak, psikolojik tanısı olan kişileri de kapsamaya önemli görünmektedir çünkü kendinden tiksinişmenin özellikle olumsuz ve işlevi olmayan bilişlerin ve düşünce örüntülerinin oluşmasına ve sürdürülmesine yakınlık sağladığı

³⁸ Overton vd. 2008.

³⁹ Overton vd. 2008.

⁴⁰ Bahtiyar ve Yıldırım 2019.

belirtilmektedir⁴¹. Kendinden tikslenme, bilişsel-duygusal bir şema⁴² olarak açıklandığı için KTÖ'nün bilişsel ve duygusal değişkenlerle birlikte ele alınması ileride yapılacak çalışmaların hedefi olabilir. Son olarak, ölçeğin Türk kültürüne uyarlanması sürecinde dilsel eşdeğerlik analizi yapılmamıştır. Ölçme aracının çeviri-geri çevirisi yapılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma kendinden tikslenme ölçümü ile ilgili çalışmalar için önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bilindiği kadarıyla, kendinden tikslenme ile ilgili ülkemizde alan yazında çalışma bulunmamaktadır. KTÖ'nün orijinal formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması sonucunda psikometrik özelliklerinin araştırma ve uygulama alanında kullanıma uygun olduğu görülmüştür.

Kaynakça

Akça, S. (2018). Interpretative phenomenological analysis of disgust in traumatic experience (Doctoral dissertation, Middle East Technical University).

Anderson, L. M., Reilly, E. E., Thomas, J. J., Eddy, K. T., Franko, D. L., Hormes, J. M., & Anderson, D. A. (2018). Associations among fear, disgust, and eating pathology in undergraduate men and women. *Appetite*, 125, 445-453. doi.org/10.1016/j.appet.2018.02.017

Azlan, H. A., Overton, P. G., Simpson, J., & Powell, P. A. (2017). Effect of partners' disgust responses on psychological wellbeing in cancer patients. *Journal of clinical psychology in medical settings*, 24 (3-4), 355-364. doi.org/10.1007/s10880-017-9521-z

Baglin, J. (2014). Improving your exploratory factor analysis for ordinal data: A demonstration using FACTOR. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 19(1), 5. doi.org/10.7275/dsep-4220

Bahtiyar, B., & Yıldırım, A. (2019). Öz Tikslenme Ölçeği-revize formu: Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22(3).doi: 10.5505/kpd.2019.72692

Bhikram, T., Abi-Jaoude, E., & Sandor, P. (2017). OCD: obsessive-compulsive... disgust? The role of disgust in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Psychiatry & Neuroscience: JPN*, 42(5), 300. doi: [10.1503/jpn.160079](https://doi.org/10.1503/jpn.160079)

Clarke, A., Simpson, J., & Varese, F. (2019). A systematic review of the clinical utility of the concept of self-disgust. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 26 (1), 110-134. doi.org/10.1002/cpp.2335

Costello, A. B. & Osborne, J. W. (2005). Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 10 (7), 1-8. doi.org/10.7275/jyj1-4868

Curtis, V. (2011). Why disgust matters. *Philosophical transactions of the royal society B: Biological Sciences*, 366 (1583), 3478-3490. doi.org/10.1098/rstb.2011.0165

Curtis, V., Aunger, R., & Rabie, T. (2004). Evidence that disgust evolved to protect from risk of disease. *Proceedings of the Royal Society of London. B. Biological Sciences*, 271(suppl_4), S131-S133. doi.org/10.1098/rsbl.2003.0144

⁴¹ Power ve Dalgleish 1997; Davey vd. 1998.

⁴² Overton vd. 2008.

- Davey, G. C., Buckland, G., Tantow, B., & Dallos, R. (1998). Disgust and eating disorders. *European Eating Disorders Review: The Professional Journal of the Eating Disorders Association*, 6(3), 201-211. [doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-0968\(199809\)6:3<201::AID-ERV224>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0968(199809)6:3<201::AID-ERV224>3.0.CO;2-E)
- Davey, G. C. (2011). Disgust: the disease-avoidance emotion and its dysfunctions. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 366(1583), 3453-3465. doi.org/10.1098/rstb.2011.0039
- Ekman, P. (1992). Are there basic emotions? *Psychological Review*, 99(3), 550-553. doi.org/10.1037/0033-295X.99.3.550
- Gilbert, P. (2000). The relationship of shame, social anxiety and depression: The role of the evaluation of social rank. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 7(3), 174-189. [doi.org/10.1002/1099-0879\(200007\)7:3<174::AID-CPP236>3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/1099-0879(200007)7:3<174::AID-CPP236>3.0.CO;2-U)
- Gilbert, P., Durrant, R., & McEwan, K. (2006). Investigating relationships between perfectionism, forms and functions of self-criticism, and sensitivity to put-down. *Personality and Individual Differences*, 41(7), 1299-1308. doi.org/10.1016/j.paid.2006.05.004
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55. doi:10.1080/10705519909540118.
- Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on psychological science*, 2(3), 260-280. doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00044.x
- Mataix-Cols, D., An, S. K., Lawrence, N. S., Caseras, X., Speckens, A., Giampietro, V., ... & Phillips, M. L. (2008). Individual differences in disgust sensitivity modulate neural responses to aversive/disgusting stimuli. *European Journal of Neuroscience*, 27(11), 3050-3058. doi.org/10.1111/j.1460-9568.2008.06311.x
- Martin, C. R. & Newell, R. J. (2004). Factor structure of the Hospital Anxiety and Depression Scale in individuals with facial disfigurement. *Psychology, Health & Medicine*, 9 (3), 327-336. doi:10.1080/13548500410001721891.
- Olatunji, B. O., & Broman-Fulks, J. J. (2007). A taxometric study of the latent structure of disgust sensitivity: Converging evidence for dimensionality. *Psychological Assessment*, 19(4), 437. doi.org/10.1037/1040-3590.19.4.437
- Orcan, F., (2018). Exploratory and confirmatory factor analysis: Which one to use first? *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 9 (4), 414-421. doi:10.21031/epod.394323
- Overton, P. G., Markland, F. E., Taggart, H. S., Bagshaw, G. L., & Simpson, J. (2008). Self-disgust mediates the relationship between dysfunctional cognitions and depressive symptomatology. *Emotion*, 8 (3), 379. doi.org/10.1037/1528-3542.8.3.379
- Powell, P. A., Overton, P. G., & Simpson, J. (2014). The revolting self: An interpretative phenomenological analysis of the experience of self-disgust in females with depressive symptoms. *Journal of Clinical Psychology*, 70(6), 562-578. doi.org/10.1002/jclp.22049
- Powell, P. A., Simpson, J., & Overton, P. G. (2013). When disgust leads to dysphoria: A three-wave longitudinal study assessing the temporal relationship between self-disgust and depressive symptoms. *Cognition & Emotion*, 27(5), 900-913. doi.org/10.1080/02699931.2013.767223

- Powell, P. A., Simpson, J., & Overton, P. G. (2015). An introduction to the revolting self: Self-disgust as an emotion schema. In P. A. Powell, P. G. Overton, & J. Simpson (Eds.), *The revolting self: Perspectives on the psychological, social, and clinical implications of self-directed disgust* (pp. 1–24). London: Karnac.
- Power, M., & Dalgleish, T. (2015). *Cognition and emotion: From order to disorder*. Psychology Press.
- Power, M. J., & Tarsia, M. (2007). Basic and complex emotions in depression and anxiety. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(1), 19-31. doi.org/10.1002/cpp.515
- Robins, R. W., & Schriber, R. A. (2009). The self-conscious emotions: How are they experienced, expressed, and assessed? *Social and Personality Psychology Compass*, 3(6), 887-898. doi.org/10.1111/j.1751-9004.2009.00217.x
- Simpson, J., Hillman, R., Crawford, T., & Overton, P. G. (2010). Self-esteem and self-disgust both mediate the relationship between dysfunctional cognitions and depressive symptoms. *Motivation and Emotion*, 34(4), 399-406. doi.org/10.1007/s11031-010-9189-2
- Smith, N. B., Steele, A. M., Weitzman, M. L., Trueba, A. F., & Meuret, A. E. (2015). Investigating the role of self-disgust in nonsuicidal self-injury. *Archives of Suicide Research*, 19(1), 60-74. doi.org/10.1080/13811118.2013.850135
- Surguladze, S. A., El-Hage, W., Dalgleish, T., Radua, J., Gohier, B., & Phillips, M. L. (2010). Depression is associated with increased sensitivity to signals of disgust: a functional magnetic resonance imaging study. *Journal of Psychiatric Research*, 44(14), 894-902. doi.org/10.1016/j.jpsychires.2010.02.010